

Vláda SR v apríli 2009 zobrala na vedomie správu o komplexnom vyhodnotení plnenia v poradí tretej protidrogovej stratégie – Národného programu boja proti drogám na roky 2005-2008 a návrh novej Národnej protidrogovej stratégie na obdobie 2009-2012.

Oba materiály boli následne prerokované v parlamentných výboroch a v júni 2009 NR SR schválila hodnotiacu správu a Národnú protidrogovú stratégiu na roky 2009-2012.

Súčasťou novej, v poradí štvrtej, stratégie, je Rámcový akčný plán, ktorý poskytuje participujúcim rezortom zreteľné vymedzenie cieľov v každej z piatich kľúčových oblastí – redukcie dopytu po drogách, znižovaní ponuky, koordinácie a spolupráce, medzinárodnej spolupráce, informovanosti, výskumu a hodnotenia.

Podľa Programového vyhlásenia novej koalíciej vlády¹ v auguste 2010, je základný rámec protidrogovej politiky vlády SR naďalej orientovaný na Európsku stratégiu boja proti drogám na roky 2005 – 2012, premietnutú na podmienky Slovenskej republiky v dokumente Národná protidrogová stratégia. Osobitný priestor bude vláda SR venovať boju proti distribúcii a spotrebe drog v oblasti represie, ale aj prevencie. Posilní zákonné a výkonné kompetencie Policajného zboru v oblasti boja proti drogám.

Legislatívny rámec

V legislatívnom rámci, ktorý upravuje kontrolu a problematiku drog v dvoch kľúčových oblastiach - neprišlo do júna 2010 k výrazným zmenám.

Doplnenie zoznamu látok v zákone č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch o identifikované syntetické kanabinoidy/resp. skupinu syntetických kanabinooidov sa nerealizovalo.

Dve novely zákona č. 377/2004 Z.z. o ochrane nefajčiarov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, rozšírili a spresnili podmienky ochrany nefajčiarov pred účinkami tabakového dymu.

Drogovú situáciu na Slovensku v roku 2009 NMCD monitorovalo v oblasti ponuky a dopytu po drogách podľa kľúčových a hlavných indikátorov EMCDDA, a tak ako doteraz, sa zbierali a analyzovali údaje z oblasti ponuky drog a redukcie ponuky drog.. Stav drogovej problematiky z pohľadu napĺňania cieľov rezortných Akčných plánov sledujú aj jednotlivé rezorty, vychádzajúc z vlastných štatistických zisťovaní a výnimočne aj z výskumných aktivít v tejto oblasti. Tieto zisťovania sú nastavené na širší kontext a musia rešpektovať priority rezortu. V Rámcovom akčnom pláne sa čiastočne posilnil význam Národného monitorovacieho centra pre drogy vo vzťahu k domácejmu prostrediu

Kľúčové indikátory

Užívanie drog v populácii

V rámci indikátora „Užívanie drog v populácii“ (GPS) sa v roku 2009 realizovali dva populačné prieskumy s finančnou účasťou NMCD. Pilotný prieskum – regionálny v bratislavskom kraji - o užívaní psychoaktívnych látok a postojoch a názoroch vo vzťahu k drogovej problematike vo všeobecnej populácii vo veku 15-64, je čiastočne pokračovaním populačných prieskumov bývalého ÚVVM pri ŠÚ SR. Populačné prieskumy v kontexte

¹ Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky, august 2010, časť Bezpečnosť a efektívny štát 4.2 Vnútorý poriadok a bezpečnosť s.45

sledovania užívania legálnych a nelegálnych psychoaktívnych látok sa tu realizovali od roku 1996 v dvojročných intervaloch.

V jednotlivých cykloch prieskumu sa najviac modifikoval modul venovaný nelegálnym látkam a pre cyklus v roku 2008 bol pripravený aktualizovaný dotazník, vychádzajúci z Európskeho modelového dotazníka (EMQ). Tento sa však v roku 2008 neuskutočnil a až v roku 2009 NMCD mohlo zrealizovať revitalizovaný prieskum na regionálnej vzorke.

Okrem harmonizácie so základnými kritériami na odhad rozšírenia skúsenosti a užívania drog vo všeobecnej populácii, boli v do prieskumu zaradené aj prídavné skriningové škály, prostredníctvom ktorých sa dá odhadnúť podiel osôb s problematickejšou formou konzumácie alkoholu (škála CAGE) a marihuany (škála CAST) v tejto populácii.

Skriningová škála CAST zachytila v bratislavskom regióne 1,6 % užívateľov marihuany, ktorí sú v pásme vysokého rizika psychosociálnych problémov, spojených s frekventovaným užívaním marihuany a ďalších – 1,6% v pásme mierneho rizika.

V poradí ďalších „oblíbených“ drog figurovala v roku 2009 v bratislavskom regióne extáza a pervitín a prieskum zachytili aj problémových - injekčných - užívateľov (0,4 %).

Druhý prieskum v rámci svojich dlhodobých výskumných aktivít – sledujúcich ciele rezortného Akčného plánu MŠ SR - realizoval Ústav informácií a prognóz v školstve v populácii 15-26 ročných mladých ľudí, s tým, že osobitná pozornosť sa venovala podskupine 15-24 rokov.

Oba tieto prieskumy potvrdili dominanciu marihuany, ktorá je na Slovensku stále najčastejšie skúšanou a aj súčasne užívanou nelegálnou drogou.

Problémové užívanie drog

V roku 2009 sa nový odhad² problémového užívania drog na Slovensku nerealizoval. Najdôležitejšími zdrojmi údajov pre odhady sú neziskové organizácie poskytujúce služby harm reduction. Podľa posledného uskutočneného odhadu výskytu problémového užívania drog (NMCD 2009) môže byť na Slovensku od 4000 do 9800 problémových užívateľov opiátov a od 2500 do 9900 problémových užívateľov pervitínu. Rozsah problémového užívania v komunite klientov nízkoprahových služieb (mimovládne organizácie pôsobiace v teréne) a poskytujúcich hlavne sterilné ihly a striekačky podčiarkuje fakt, že takmer všetci klienti sú injekční užívatelia.

Rutinným zdrojom informácií o počtoch a niektorých charakteristikách problémových užívateľov drog v liečbe je štatistické zisťovanie NCZI; podľa tohto zisťovania medzi liečenými pacientmi tvoria problémoví (v zmysle definície EMCDDA) užívatelia drog dlhodobo podstatnú časť, aj keď ich podiel, ktorý v deväťdesiatych rokoch minulého storočia dosahoval až približne 83%, postupne klesá. I tak ostáva relatívne vysoký, v roku 2009 sa odhaduje³ na 60 - 70% zo všetkých liečených osôb.

Požiadavky na liečbu

Za rok 2009 bolo hlásených 1904 občanov SR a 5 cudzincov - pacientov liečených pre problémy s drogami v zdravotníckych zariadeniach MZ SR, ale aj MS SR.

² Ide vo veľkej miere o skrytú populáciu užívateľov, ktorá nie je v kontakte so zdravotníckymi službami a jej veľkosť sa odhaduje na základe osobitných metód využívajúcich nepriame údaje.

³ NMCD využíva agregované údaje, ktorých štruktúra nie je úplne totožná s definíciou problémového užívania podľa EMCDDA

V špecializovaných zariadeniach rezortu zdravotníctva bolo v ústavnej i ambulantnej liečbe 1 505 osôb.

Celkový počet pacientov v liečbe bol nižší ako v roku 2008 o 7,5%.

Mierne klesol podiel liečených mužov voči liečeným ženám – pomer ktorý v roku 2008 dosiahol hodnotu 4:1 klesol na pomer 3,5:1. Pokiaľ ide o zastúpenie primárnej drogy ako dôvodu liečby, neprišlo v poradí drog k zásadným zmenám. Okolo 40% pacientov bolo liečených pre problémy s opiátmi, viac ako jedna tretina (35%) kvôli stimuláciám amfetamínového typu a na treťom mieste s 18% figurovala ako primárna droga kanabis.

Podiel injekčných užívateľov drog medzi liečenými v zdravotníckych zariadeniach opäť mierne poklesol z 40,5% v roku 2008 na 39,2% v roku 2009.

Špecializované centrá pre liečbu drogových závislostí poskytovali v roku 2008 aj udržiavaciu (substitučnú) liečbu metadónom a buprenorfinom približne 500 pacientom. Okrem toho niekoľko desiatok pacientov bolo nastavených na udržiavaciu liečbu buprenorfinom v rámci ambulantnej psychiatrickej starostlivosti. Pokračovali aj dva programy metadónovej substitučnej liečby pre región Bratislavy a Banskej Bystrice a široká distribúcia buprenorfinového substitučného preparátu Suboxon® cez sieť psychiatrických zdravotníckych zariadení. Okrem samotných terapeutických cieľov sledujú substitučné programy znižovanie sociálnych a zdravotných rizík, šírenie informácií a osvetu.

Systém liečby drogových závislostí v zdravotníckom sektore je nastavený dobre a medicínska starostlivosť sa poskytuje bezplatne, jej dostupnosť a dosiahnuteľnosť závisí od konkrétnych zmlúv zdravotníckych zariadení s poisťovňami.

Mimo sektoru zdravotníctva pôsobí na Slovensku 19 akreditovaných resocializačných zariadení, ktoré poskytujú koncentrovanú formu psychosociálnej starostlivosti prebiehajúcej v komunite v rámci dlhodobiejšieho pobytu klienta. Individuálny resocializačný program je orientovaný na opätovnú sociálnu reintegráciu. Medzi klientmi resocializačných centier, ktorých primárnym problémom bola nelegálna látka, bolo v roku 2009 najviac s problémom užívania metamfetamínu (pervitín), nasledovaných užívateľmi viacerých drog (polyúzus). V poradí na treťom mieste sú užívatelia s históriou užívania heroínu. Tomuto poradiu nelegálnych drog, ktoré je podľa prieskumov NMCD v rokoch 2007 až 2009 stabilné, predchádza dominujúci počet klientov s históriou problémov s alkoholom.

Úmrtia spojené s drogami

Za rok 2009 nie sú k dispozícii nové údaje o úmrtiach spojených s drogami ani o úmrtnosti užívateľov drog.

Infekčné choroby spojené s drogami

Podiel osôb infikovaných vírusom HIV ostáva nízky a neepidemický. To platí aj pre vysoko rizikovú populáciu injekčných užívateľov drog.. Iba jeden injekčný užívateľ – pacient bratislavského Centra pre liečbu drogových závislostí bol v roku 2009 hlásený ako HIV pozitívny. V tejto subpopulácii užívateľov drog je už tradične vysoký počet prípadov výskytu protilátok hepatitídy typu C, a to najmä u injekčných užívateľov opioidov. Podľa sentinelovej

štúdie v CPLDZ Bratislava dosiahol podiel séropozitívnych nálezov vírusovej hepatitídy typu C medzi pacientmi 50%, čo je pokračovanie narastajúceho trendu z rokov 2006-2007 a predstavuje najvyšší podiel v histórii sledovania. Rovnako sa podľa tej istej štúdie zvýšilo percento pacientov s výskytom protilátok hepatitídy typu B na 20% - . absolútny počet nie je však vysoký.

Napriek tomu, že neexistuje systematické sledovanie psychiatrickej komorbidity, na základe klinickej skúsenosti bol aj v roku 2009 konštatovaný nárast toxických psychóz v súvislosti s užívaním metamfetamínu.

Významnou súčasťou aktivít nízkoprahových organizácií v oblasti harm-reduction sú programy výmeny/distribúcie sterilných injekčných ihl a striekačiek. V roku 2009 bolo klientom týchto zariadení - ktorých počet v roku 2009 mierne vzrástol na 3588 osôb - poskytnutých 318 292 injekčných striekačiek (nárast oproti roku 2008). Striekačky pre klientov v Bratislave poskytuje v rámci svojich programov aj Centrum pre liečbu drogových závislostí; v roku 2009 ich poskytli 26 765 kusov. Spolu s relatívne dobrou dostupnosťou ihl/striekačiek vo väčšine lekární toto vytvára dobrý predpoklad pre zamedzenie alebo spomalenie šírenia infekčných chorôb u užívateľov drog.

Ďalšie hlavné indikátory drogovej situácie

Ide hlavne o tzv. trestnoprávne údaje (LED - Law Enforcement Data), ktoré sa postupne majú v rámci EÚ posunúť do pozície ďalšieho kľúčového indikátora /resp. indikátorov. Predbežne sa zvažujú tri oblasti / tematické okruhy, a to: Trh s drogami; drogová kriminalita a redukcia ponuky drog.

NMCD už niekoľko rokov sleduje podstatnú časť týchto údajov, ktoré získava z primárnych zdrojov a ako štatistické tabuľky a komplexný výstup v národnej správe ich poskytuje do Európskeho monitorovacieho centra pre drogy a drogovú závislosť. Osobitné kapitoly národnej správy sa venujú drogovej kriminalite, prevencii a drogám vo väzení a sústreďujú údaje z redukcie ponuky, resp. uplatňovania práva evidované v štatistických systémoch polície, prokuratúry a súdov, resp. MS SR.

Drogová kriminalita

Podľa týchto údajov na Slovensku aj v roku 2009 pokračoval rastúci trend páchania drogovej kriminality. Rástol počet stíhaných páchatel'ov a spáchaných trestných činov a z roka na rok stúpa počet i podiel odsúdených, ktorí prechovávali drogu pre vlastnú potrebu – v roku 2009 (57,4%).

V roku 2009 polícia evidovala o 15% vyšší podiel drogových trestných činov (2439) a o 8% vyšší podiel páchatel'ov drogových trestných činov (2011), v porovnaní s predchádzajúcim rokom. Podobne ako v rokoch 2007 a 2008 bolo najviac stíhaných páchatel'ov a trestných činov v súvislosti s kanabisom, pervitínom a heroínom.

Za posledných osem rokov sa počet odsúdených viac než zdvojnásobil (z 468 odsúdených v roku 2002, na 1079 v roku 2009), pričom len za posledný rok vzrástol podiel odsúdených páchatel'ov drogových trestných činov o pätinu.

Podiel 4,7% odsúdených mladistvých dosiahol v roku 2009 podľa údajov MS SR najnižšiu úroveň za posledných osem rokov. Reprezentuje to 51 mladistvých osôb vo veku 14-18 rokov.

Samotná závislosť od psychoaktívnych látok viedla k spáchaniu drogových trestných činov v 451 prípadoch. V iných trestných činoch (sekundárna drogová kriminalita) MS SR evidovalo drogovú závislosť ako dôvod spáchania trestného činu v 54 prípadoch – najviac krádeží (16).

Podľa údajov z prokuratúry, počet stíhaných⁴, ktorí spáchali trestný čin pod vplyvom inej návykovej látky ako alkoholu - kontinuálne rastie od roku 2006, naopak počet osôb, stíhaných za trestný čin spáchaný pod vplyvom alkoholu, mierne klesá od roku 2007 (o 134) Súdy v roku 2009 odsúdili celkom 30 953 osôb, z toho 1,2% (379 odsúdených) za trestné činy spáchané pod vplyvom inej návykovej látky než alkoholu.

Ku koncu roku 2009 bolo v 18 zariadeniach ZVJS spolu 9133 obvinených a odsúdených, z ktorých 14,2% uviedlo, že pred vstupom do väzenia užívali drogy (11,6% v roku 2008). Najvyšší počet drogovo závislých evidovali, podobne ako v roku 2008, zariadenia v Leopoldove (197), naopak najnižší v ÚVTOS v Trenčíne (14).

Za posledný sledovaný rok výrazne stúpol (o 41%) počet obvinených/odsúdených v zariadeniach ZVJS, u ktorých bolo vyšetreniami na prítomnosť nelegálnych drog zistené ich užívanie, a to z 585 prípadov v roku 2008 na 826 v roku 2009.

Najzneužívanejšou nelegálnou drogou boli i v roku 2009 heroín, pervitín a marihuana.

V roku 2009 sa vykonávali súdom nariadené (tzv. ochranné) a dobrovoľné liečby, v piatich vybraných ústavoch ZVJS - počet absolvovaných súdom nariadených proti toxikomanických liečení poklesol o cca. 16% oproti roku 2008. V roku 2009 sa pre dobrovoľnú liečbu rozhodlo 42 odsúdených.

Trh s drogami

Nelegálny trh s drogami je na Slovensku rozvinutý pre domácu klientelu a súčasne Slovensko stále ostáva dôležitým tranzitným priestorom.

V roku 2009 sa trh s drogami vyznačoval zvýšenou ponukou a produkciou marihuany a pervitínu, (čo potvrdzujú aj rastúce štatistiky ich záchytov a zaisteného množstva) a tiež výskytom nových druhov drog (napr. mefedron) a prekurzorov (anhydrid kyseliny octovej).

Celkový počet záchytov reprezentoval 2 797 prípadov, čo je oproti roku 2008 zvýšenie o 15,6%. Najvyšší podiel mali záchyty konopných látok (59%), pervitínu (29%) a heroínu (8%).

Polícia v roku 2009 zaistila historicky najvyššie množstvo rastlín konope – vyše 2,5 tony. Na slovenskom drogovom trhu sa po prvý krát objavil mefedron (známy tiež ako subkoka1 alebo syntetický kokaín), ktorý sa predával najmä prostredníctvom internetu.

Novým fenoménom v roku 2009 bolo zapojenie osôb vietnamského pôvodu do pestovania marihuany indoorovým spôsobom. Boli odhalené snahy o vývoz marihuany (s vyššou koncentráciou účinnej látky) do Maďarska a vyskytol sa aj prípad pašovania väčšieho objemu (860 litrov) prekurzoru - acetanhydridu, určeného do niektorej z producentských krajín heroínu.

V záchytoch značne poklesol podiel tabliet extázy s obsahom účinnej látky MDMA, v roku 2009 sa na trhu častejšie objavovali tablety s obsahom piperazínov (najmä mCPP).

Výrazne poklesla koncentrácia účinnej látky v zachytených vzorkách kokaínu, a to na najnižšiu úroveň za posledných 5 rokov (vážený priemer 30 %), naopak koncentrácia účinnej látky v pervitíne vzrástla na hodnotu 67%, čo mohlo byť pravdepodobným dôvodom, že v niektorých regiónoch Slovenska sa zistená najvyššia cena pervitínu priblížila k najvyššej cene kokaínu. (100 €/g).

---

⁴ Z pohľadu prokuratúry sa pod pojmom „stíhaný“, rozumie osoba, ktorej bolo ukončené trestné stíhanie (napr. obžalobou, podmieneným zastavením trestného stíhania, dohodou o vine a treste alebo podmieneným zastavením trestného stíhania či schválením zmiernu).

Špecifickým regiónom, pokiaľ ide o drogovú problematiku ostáva hlavné mesto Bratislava so svojim okolím, formujúce najmenší samosprávny kraj z ôsmich krajov Slovenska. Súčasne je to najľudnatejší a najrozvinutejší región, s dlhodobo najnižšou nezamestnanosťou a jeho podiel na tvorbe HDP celého Slovenska predstavuje 25 %.

Podľa prieskumu NMCD (2009) má populácia bratislavského regiónu v obľube marihuany, extázu, a pervitín, k čomu môže prispievať aj ich dostupnosť, reálna či vnímaná zisťovaná v prieskume. Na otázku obťažnosti ako získať nelegálnu látku za 24 hodín odpovedalo 67% respondentov v bratislavskom regióne vo veku 15-24 rokov že je to ľahké a veľmi ľahké.

V roku 2009 tvorili liečení pacienti s trvalým pobytom na území regiónu takmer tretinu (31%) všetkých liečených osôb na Slovensku, pričom takýto dominantný trend je dlhodobý od roku 2001 (ZŠ 44/2010) V regióne sú súčasne najdostupnejšie a vysoko rozšírené pomáhajúce služby pre ľudí, ktorí majú problémy s drogami.

Bratislava a Bratislavský samosprávny kraj – región stoja na čele všetkých sledovaných indikátorov aj v trestno-právnej oblasti a 51,5% podiel na celkovej drogovej kriminalite na Slovensku ostal aj v roku 2009 väčšinový. V regióne je dlhodobo najvyšší počet páchatel'ov trestných činov spojených s drogami – v roku 2005 133 osôb na 100 tis. obyvateľov, v roku 2009 už 142/100.000 – pri celoštátnom priemere 37 na 100.000 obyv.